

A Szibenliszt Bélának készült kanászbalta

BERZY PÉTER

H-7400 Kaposvár, Konrássy utca 5.

BERZY, P.: *Swine Heard Axe titled to Bela Szibenliszt.*

Abstract: Description of a swine heard axe dedicated to Bela Szibenliszt and its connection to the named person.

Keywords: carving, folk art, Várda, Somogy county.

Bevezetés

Jelen tanulmányban szerző célja a magángyűjteményében őrzött kanászbalta leírása és a nyélen szereplő név tulajdonosával, Szibenliszt Bélával való kapcsolatának bemutatása. Néprajzi tárgyi gyűjteményének ez az értékes darabja az 1970-es években került a szerzőhöz, a Somogy megyei Várda községből. Kinézetre hagyományos régi somogyi kanászbalta, kissé görbe, jól kézre álló nyéllel, acél balta fokkal. A nyél felső vége spanyolozással, egész hosszában karclozással díszített. Nem csak dísz tárgy volt, hanem használatban lehetett, mert a nyél csiszoltsága, a nyél alsó végének kopása, deformációja, valamint a balta élének apró csorbulásai is erre utalnak.

A kanászbalta jellemzően a külterjes tartásban (rideg módra) legeltetett disznókat őrző kanász eszköze volt.¹ A szabadban makkoltató pásztorok az állatok terelése mellett favágásra, önvédelemre és még pásztortáncukban is felhasználták. A balta lapjával való eldobása külön tudomány volt, oldalba hajítva az állatot visszaterelte a helyes útra anélkül, hogy kárt tett volna benne.² A felbőszült kanok közé dobva, vagy a fókába (más néven falkába) betörő idegen vaddisznókat is távol lehetett tartani vele. A verekedéseikről elhíresült kanászok a kocsmá mestergerendájába állítva tartották, amíg ittak; a baltát csak annak tulajdonosa vehette ki onnan.³ A betyárok és a rablók támadásai ellen is ezzel védekezett a kanász. Jó célt szolgált tűzifa vágáskor, vagy akár egy-egy disznó leütésekor is. Mint nélkülözhetetlen eszköz, a kanászmesterség szimbólumává vált.⁴

A kanászbalta elnevezése vidékenként változott: *pásztorbalta, kanászbalta vagy kanászszerszám, kondásbalta, hordozófejsze, valaska, balloska, balaska*. Veszprém megye 1791-ben már rendeletileg betiltotta tartását és elrendelte az elkobzását. 1822-ben ismét megerősítették a tiltó rendelkezést, melynek következményeként a pásztorok bár használták ugyan a balaskát, elrejtették azt.

A somogyi kanászok ráartiságáról maga Herman Ottó is megemlékezett. A finom megmunkáltság, tökéletes forma mellett a cifra díszítés arról tanúskodott, hogy a mesterség státuszszimbólumaként és presztizstárgyként tekintettek a baltára. Azok a balták, amelyek oldalába ezüstforint nagyságú tükrök voltak „beeresztve”, minden bizonnyal veszítettek funkcionális értékükből és inkább ünnepi darabok lehettek.

Népi faragóink is megőrkítették a kanászokat, pásztorokat karclozott, faragott tárgyaikon, például készítették Somogyban olyan szaru sőtartót, melyen az elfogott betyárt kísérő pandúr kezében van a bűnjel, egy kanászbalta. Bár a mezőgazdasági termelés belterjessé válásával megszűnt a rideg pásztorkodás és kikopott a balta eredeti használata, dísz tárgyként és a másolatai szuvenírként kedvelt ajándéktárgyak maradtak.

A szintén szerző gyűjteményének részét képező, Ékes János igali juhász által készített, 1896-ra datált sőtartón a betyároknál puská és balta látható, miközben itceből borozgatnak az erdőben. A sőtartó hátlapján (1. ábra) látható borozó jelenetben a baltájukat egy lombos fába vágva ábrázolta az alkotó.

1. ábra. Szaru sőtartó hátoldala

1 Tálasi I. 1939, 33-34.

2 Takáts Gy. 1986, 14.

3 Eötvös K. 1901, 81-82.

4 Malonyay D. 1911, 95.

A balta leírása

A balta teljes hossza 102,5 cm (2. ábra). A nyél alsó átmérője 2,7 cm, felső átmérője 3 cm. A fej méretei: élhossza 9 cm, legnagyobb külső ívhossza 16 cm, belső hossza 13,5 cm, fok hossza 1,7 cm, a nyélnél a legszélesebb mérete 3,7 cm, nyél lyuk átmérője 3 cm.

A nyél anyaga feltehetőleg gyertyánfa, két sötétebb csomóval, színe világos barna, drapp, természetes nyers fa színű, a használatától kifényesedve. A nyél súlya 44 kg. A balta a nyélre a görbülethez képest kifelé álló éllel van szorosan ráhúzva, a nyél felső végétől mintegy 1–1,5 cm-re kezdődően. A fa nyél és a fém balta között vékony rongy tekerés van a felszorítás miatt, valószínű az eltelt idő alatt a fa beszáradása miatt. A fán a balta rozsdásodása sötét elszíneződést okozott. A baltát a nyélre alulról húzták fel, mert a nyél felső részén egy kis kiálló körperem van a fa anyagában, ami megakadályozza az acél lecsúszását, tehát felülről a baltát nem lehet a nyélre ráhúzni. A balta anyaga acél, súlya 65 kg, a nyeles balta összsúlya 109 kg. Szép, igényes kovács munka.

A nyélen egy vers, két pásztor alak, életfák, virágok és egy visszafelé írt név is található. A karcolt nyél díszítése hosszában három fő részre osztott: felső rész 32 cm, középső rész 22 cm, alsó rész 26 cm hosszú. A nyél felső vége kissé ferdén van levágva, rajta egy spanyolozott virággal, míg az alsó vége merőleges, a használatától szélei körben kissé felpöndörödvé.

A nyél részletes ismertetése továbbiakban fentről lefelé sorrendben történik. A nyél felső végén spanyolozott (3. ábra) virág motívum nyolc gömbölyű, csepp alakú szirmokkal, kör középpel. A szirmok és a körközép körüli kör alakú mező bordó, a szirmok és a virág közép zöld színűek. A bordó kör átmérője 2,6 cm (4. ábra). A balta alatt 1,9 cm magas spanyolozott körszalag, benne alulról felfelé álló teli háromszögekkel. Ezek egymást váltó színei: 2 fekete, 2 zöld és 3 piros. A szalag felső vonalától lefelé álló V alakok az alsó háromszögek között: 4 zöld, 2 piros és 1 fekete.

A felső rész alján áll a 7,8 cm magas felső férfi pásztor alak, felette 23,5 cm magas életfa ábrázolás: korsóból kinövő „S” alakú kacskaringós száron zárt, szorosan egymáshoz érő gömbölyített végű, íves levelekkel, amin gömbölyű végű, nagy szirm jellegű, kis körközepű virág van. A virágok: 5 db nyolc szirmú, 1 db kilenc szirmú, minden második szirmlevél sraffozott. A virágok között 7 db íves csepp formájú, szorosan egymáshoz érő levél-sor, ezek 3 db nyolc leveles, 2 db hét leveles, 1 db hat leveles és a legfelső két kis leveles. A virágszár legtetején jobbra-balra álló szív alakú levél van, alsó szárról, de a szártöveikből felfelé háromszög csúcs alakú két vonal is van, mintegy lezárásként. Az alak mögött hasonló kialakítású, 32 cm magas életfa ábrázolás található, csak a nyél csomója (péterszeg) miatt szélesebb edényből kinövő életfával, melynek kacskaringós szárán 9 levél szakasz és 8 virág van. A levél csoportok 2 db 6, 2 db 7, 3 db 8, 1 db 9 és 1 db 10 leveles kialakítással. A 3 cm átmérőjű virágok mind 8 szirmúak, kis kör középpel, mint a rövidebbik életfánál. Itt is minden második levél és szirm

sraffozott. A férfi alak kissé széttett lábakkal álló juhász ünneplőben, lábán hegyes orrú, magas sarkú, ráncos szárú csizma, sok függőleges ráncú „rödösgyatyá”, mely a fél csizmaszárig ér. Zsinóros, begombolt, svájfolt, hosszú ujjú rövid kabát, kis karimás kalap, vékony, kihúzott, hosszú bajusz. Szemek üres mandula alakok szemgolyó nélkül, szemöldök, orr, száj megrajzolva. Bal oldalon fülét takaró, a fül aljáig érő lelógó sima haj. Bal keze a csípőjén, jobb kezével a baltára támaszkodik annak a fokát fogva, míg a balta éle kifelé áll. Megjelenésében hasonlít az alsó alakhoz.

A bot középső részén csak két, 21 cm magas növényi ornamentika ábrázolás található, a szakasz aljáról kezdődve hasonló kialakítással, mint a felső mezőben. Mindkettő életfa-típusú, korsóból nő ki (5. ábra). Minden virág 8 db hegyes végű, buzsaíki típusú kis körközepű szirmmal, minden második szirm sraffozva, nagyságuk 3,5 cm. A virágok mellett „S” alakú száron mindkét irányban csepp alakú, de hegyes végű, szorosan összeérő levelek vannak, kivéve ahol a virág csatlakozik a szárhoz. Az egyik életfán 5, a másikon 6 virág van. Az 5 virágos szár végén 1 db szív alakú, balra mutató levél van végződésenként.

A bot alsó harmadán legalul egy 12 cm magas, körbe érő bekarcolt vers, felette az álló alsó alak, mely mögött kacskaringós folyóírással visszafelé írva 10,5 cm hosszban (6. ábra) Szibenliszt Béla név, az írás végén 9 rövid kis párhuzamos vonalkával, ami két ovális forduló után hosszú névaláhúzás lesz, melynek vége többször kanyarodva egymásba ellentétesen befordult fekvő B betű alaknak látszik. Hossza a név alatt végig ér, mint egy cirkalmas befejező, díszítő aláhúzás. A visszafelé írt, bekarcolt név tükörképi olvasata: Szibenliszt Béla. A folyó írással karcolt vers (7. ábra) a nyél alsó részén:

*Somogyba a kanászok
Olyak mind a királyok
Hatalmassak a csárdába
Mind király a palotába
Kezőkben van a balta
A bajczuk ki van huzva
Olyanok mind a király
Velők az urse tréfál
Neki mennek a tűznek
Nemis néznek csak ütnek .*

A vers utolsó sorának alja a nyél alsó vége felett 13 cm-re végződik, alatta már nincs karcolt.

Az alsó, 9,3 cm magas karcolt férfi alak vigyázz állásban álló, szembe néző kanász jobb kezében a fej fölé feltartott kanász baltával, melynek éle a fej felé mutat. Teljes magassága a baltával 10,5 cm. Jobb keze csípőre téve. Ruházata azonos a felső alak ruházatával, csak szorosan egymás mellett vannak a lábai. A bal vállon átvett vastag tölténytartó szíjhoz hasonló szíj, melynek alján a balta tartó karika, amiről tovább lóg a pásztorkészség. Jobb vállon átvett szíj, melyen bal deréknál a becsukott bőr pásztor táskák lóg. Begombolt nyakú ing, kétoldali szalag kötővel. Fej jobb oldalán kevés, bal oldalán több lelógó, sima hajjal.

2. ábra. A kanászbalta

4. ábra. A balta felső része

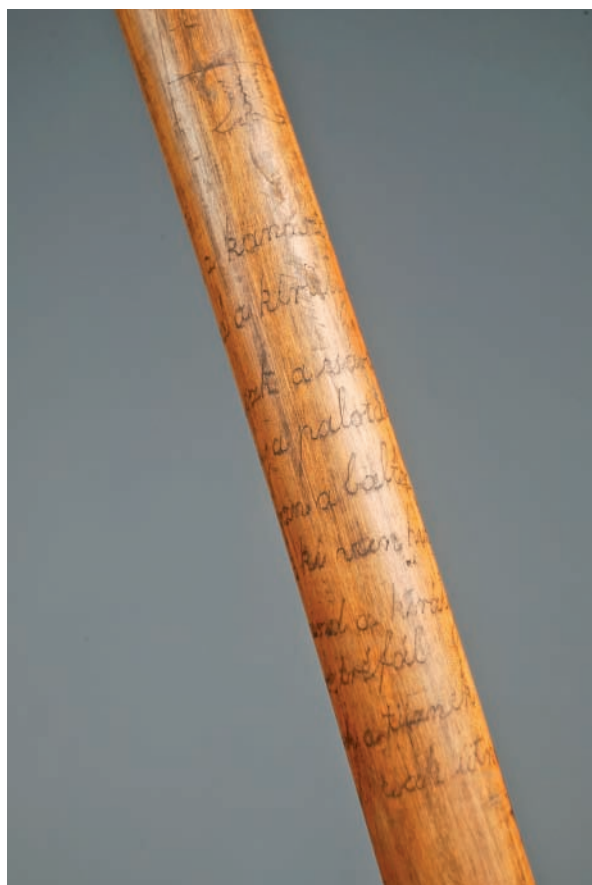
A balta készítője – eddigi információim szerint – számomra ismeretlen, szignója nincs a nyélen, de egy igen gyakorlott, ügyes kéz remekműve. Nagyon magabiztos késvezetés látható, igen kevés a „kifutott”, rontott karcolás nyom. A nyélen szereplő név leginkább a balta tulajdonosának a neve lehet, akinek készítették. Mivel Szibenliszt Béla (1852 Kőszeg – 1936 Várda) 1910-től várdai nyugdíjasként foglalkozott a helyi népszokásokkal, azokat összegyűjtötte és leírta, majd 1914-ben ezen dolgozatát Varga Sándor várdai tanítónak átadta, így érdeklődési köre alapján akár neki is készíthették a nyelet, egy régi, talán általa gyűjtött acél baltához. Mivel a név mint felirat a kompozícióba gondosan bele-

szerkesztett, nem valószínű hogy utólag karcolták bele a nevet. A név bekarcolása azonos kéz munkája lehet, mint a díszítések karcolásai, mivel a kompozícióba pontosan szerkesztett, karcolási technikája azonos az életfa motívumok és az alakok elkészítésével. Bár a készítő személye ismeretlen, feltehetőleg egy Várda környéki pásztorember lehetett, talán épp Szibenliszt Béla megrendelésére készítette a nyelet.

A nyélen szereplő verset Szibenliszt gyűjthette, és talán megadta a nyél faragójának, hogy a fordított írású nevéhez hasonlóan ezt is illessze be a kompozícióba a pásztor alakokkal együtt. A név és a vers írásmódja egy korabeli stílusú folyóírás, amit akár a megrendelő

3. ábra. Spanyolozott díszítések rajza

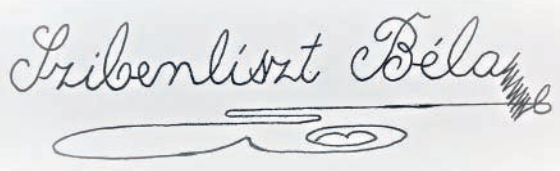

5. ábra. A nyél díszítése

is leírhatott a faragónak, hogy másolja le. Az acél balta készítője kovács ember kellett legyen, de monogram, jel hiányában ismeretlen a személye és a készítés ideje. Stílusát tekintve a régi klasszikus somogyi íves nyelvű kanászbalta. A nyél készítés időintervalluma mindenképpen az első világháború előtti időszak, valószínű Szibenliszt néprajzi vonatkozású gyűjtő munkásságának (1910–1914) időszaka.

Szibenliszt Béla rövid életrajza

A nyélen szereplő Szibenliszt Béla (8. ábra) és családtagjainak rövid életrajza, részben Puskás Béla adatainak felhasználásával, szerző levéltári és könyvtári kutatásaival kiegészülve az alábbiakban foglalható össze. Apja Szibenliszt János katonatiszt, anyja báró Schmidthals Berta. Szibenliszt Béla 1852-ben született Kőszegen, ahol élete első éveit töltötte. A Műszaki Egyetemet Bécsben végezte, majd apja nyomdokain katonai pályára lépett. A katonai iskolák elvégzését követően 37 éven keresztül az utász alakulatnál szolgált. Pozsonyban zászlóaljparancsnok, majd Székesfehérváron ezredparancsnok volt. A boszniai okkupációban (1878. július – november) főhadnagyként vett részt. Kitüntették a III. oszt. vaskoronarend, a Signum Laudis, a Toszkánai Nagyhercegség érdemkeresztjével, vala-

6. ábra. A bekarcolt név tükörképe

Somogyba a kanászok
Olyanok mind a királyok
Katalmassak a csárdába
Mind király a palotába
Kézökben van a balta
A bojzok ki van huzva
Olyanok mind a király
Velők az orse tréfál
Neki mennek a tűznek
Nem is néznek csak ütnek.

7. ábra. A név, a pásztor alak és a vers rajza

mint a közös- és honvéd-hadiéremmel. Házasságot kötött, később elvált. 1903-ban a 23. gyalogezred 2-ik zászlóalj (74 Nagyszeben) parancsnoka őrnagyként. 1904-ben ezredessé avatták. 1910-ben 58 évesen ezredesként ment nyugállományba.⁵

Ezt követően Várdán telepedett le, valószínű azért, mert ott élt az akkor 60 éves nővére Mérey Józsefné született Szibenliszt Janka is, a mai Fő utca 94. számú lakóházban, ami jelenleg a posta épületeként szolgál. Felesége már nem jött Várdára lakni. Tevékeny életet élt itt is.⁶ Adományokkal segítette a várdai iskolát, könyvtárat, valamint a Vármegyei Múzeumot. 1914-re elkészítette és átadta az iskolának a *Várdai Népszokások Gyűjteménye* című írását. 1923-ban Budapesten lakott. 1924-ben megírta és kiadta *Séta Szigetvár körül* címmel ismeretterjesztő füzetét. 1936 június 2-án este 21 órakor 84 évesen aggkori végkimerülésben hunyt el Várdán, ott helyezték örök nyugalomra.

A „*Várdai Népszokások Gyűjteménye*” című munkáját Varga Sándor, a falu szeretett tanítója kapta meg 1914-ben a szerzőtől. A tanító úr az 1950-es évek végéig, 47 éven át tanított Várdán, a község díszpolgára volt. Felesége a szentbalázsi Ternóczy Mári volt, lá-

8. ábra. Szibenliszt Béláról 1890-ben, 38 éves korában készült ceruzarajz fotója, a Monarchia k.u.k. hadseregének egyenruhájában. A 40×40 cm nagyságú, bekeretezett fénykép egy padlásról került elő, jelenleg magángyűjteményben van

5 Honvédelmi Minisztérium: Zárszámadás 1908. kimutatás 135. oldalán található: „Szibenliszt Béla ezredes (1852-) évi 8800 Korona jövedelemmel. Szolgálati ideje 37 év 1 hónap 20 nap, nyugdíja 1100 K/év többlet az 1907 évben megállapított 6600 K várakozási illetékben, mert évi 7200 K. javadalmaztatása az 1908. évi XXVII. t.-cz. 8.§-a alapján 8800 Kra emeltetett.” Az írott hivatalos forrásokban a nevet néha Sziebenliszt, általában Szibenliszt - nek említik, a hiteles a Szibenliszt változat, mivel az fordul elő legtöbbször a hivatalos iratokban, könyvei szerzőjeként, sírján, saját baltáján is. A Honvédelmi Minisztérium kimutatásában 1908-ban ezredes a rangfokozatának megjelölése, ami a törzstisztek kategóriájában a legmagasabb fokozat, mint: őrnagy, alezredes, ezredes. Varga Imre kutató szerint a 29572 nyilvántartási számon: Szibenliszt Béla ezredesi rangfokozattal ment nyugdíjba.

A Temetők üzenete könyv „Várda” c. részében Szibenliszt Béla 1910-ben már vezérőrnagy-ként van említve, ami a „Császári és Királyi Hadsereg rendfokozatai 1908-ig” kimutatása szerint a tábornokok kategóriába tartozik.

Ugyanakkor a Főgimnáziumi eseményen 1912-ben a rangjelzése már tábornok, ami egy még magasabb kategória, melyben a felfelé sorrend: vezérőrnagy, altábornok, gyalogsági, lovassági tábornok, vezérezredes, tábornok.

A Budapest Czim- és Lakásjegyzék második részben: Szibenliszt Béla tábornok 1923-ban Budapest VII. Rákóczi út 29. alatt volt bejelentkezve, mint állandó lakos. Fia Budapesten tanult jogot, és később ott dolgozott.

Nyugdíjazásakor 1908-ban törzstisztként ezredesi rangfokozata volt, amit a korabeli HM. Kimutatás igazol egyedül hitelesen. A már 2. éve nyugállományú törzstiszt előléptetéséről 1910-ben vezérőrnaggyá, majd 1912-ben tábornokká, a fentebb említetteken kívül nem található más bizonyíték, bár az általa írt, nyomtatásban megjelent kis szigetvári könyvére nem véletlenül kerülhetett a magasabb rendfokozat, mely szerint nyugállományában is előléptethették. Így került a szigetvári kis könyvre 1924-ben a tábornok megjelölés. Sírján is tábornok felirat van 1936-ból.

A Szibenliszt, és a Schmidhals családnevek sajnos nem találhatók sem a Nagy Iván sem a Kempelen Béla szerzők által jegyzett magyar és magyar nemesi családokról szóló kötetekben.

6 A Kaposvári Magyar Királyi Állami Főgimnázium Emlékkönyve c. könyvben olvasható, hogy 1912 november 5-én a gimnázium tornatermében 11 órai kezdettel Csértán Márton ref. lelkész és Herczog Manó dr. főrabbi által a protestáns és az izraelita vallású tanulók számára tartott istentiszteleten részt vettek a Kaposváron és környékén élő megyei és városi vezetők, főurak, előkelőségek, köztük Szibenliszt Béla nyugalmazott tábornok.

nyaik Joli 1916, Babi 1919 születésűek. Egyik lányától helybéli lokálpatrióták szerezték meg az írott és képi hagyatékok maradványát, de az említett dolgozat sajnos nincs köztük. Holléte ezideig ismeretlen, sem a Magyar Néprajzi Múzeum, sem a Rippl-Rónai Múzeum, sem a Várdai Önkormányzat, sem a Somogy megyei Levéltár, sem a megyei könyvtári hálózat nem tud az írás hollétéről. Előkerülése talán magyarázatot adhatna a kanászbalta készítőjére és a rajta lévő névvel való kapcsolatára. Mindezekről függetlenül a balta egy igen mutatós, szép, néprajzi tárgyi gyűjteménybe illő, ép, tipikus régi somogyi darab.

Köszönetnyilvánítás

Köszönöm a cikk adatszolgáltatásában résztvevők: Várda Község Önkormányzata dolgozói, Varga András polgármester, Tóth György Zsolt képviselő és falugondnok, Üst Roland képviselő, a Somogy Megyei levéltár, a Takáts Gyula Megyei és Városi Könyvtár, valamint a Szibenlisztékkel valamikor szemben lakó Kisván Ferencné Rózi mama önzetlen segítségét. Külön köszönöm a cikk megjelenítését segítő Rippl-Rónai Múzeum munkatársainak önzetlen segítségét.

Irodalom

- BONA G. 2000: Tábornokok és törzstisztek az 1848/49. évi szabadságharcban. – Heraldika Kiadó, Budapest.
- BUDAPEST CÍM- ÉS LAKÁSJEGYZÉK 1922-1923: 28. évfolyam. – Kiadja FRANKLIN - TÁRSULAT Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda.
- DIRRHEIMER, G. 1997: Das k.u.k. Heer 1895. Eine Bildserie. - Edition Leopold Stocker, Graz.
- EÖTVÖS K. 1901: Emlékezések. – Révai testvérek, Budapest.
- HALOTTI ANYAKÖNYV VÁRDA. 1936: 10. sorszám alatt Szibenliszt Béla.
- HALOTTI ANYAKÖNYV VÁRDA. 1940: 8. sorszám alatt Szibenliszt Janka.
- HERMAN O. 1898: Ösfoglalkozások. Halászat és pásztorélet. – Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság, Budapest
- HONVÉDELMI MINISZTERIUM ZÁRSZÁMADÁS 1909: KIMUTATÁS azokról az állami nyugdíjasokról, a kik az 1908. évben nyugalmazottak. Továbbá azokról az özvegyekről és árvákról a kik az említett évtől kezdve állami ellátást élveznek. - Budapest.
- IGAZSÁGÜGYI KÖZLÖNY 1915 24. ÉVFOLYAM 8. SZÁM: 512. oldal. Dr Szibenliszt Henrik.
- IGAZSÁGÜGYI KÖZLÖNY 1946 55. ÉVFOLYAM 4. SZÁM: 155. oldal. Dr Szibenliszt Henrik.
- IGAZSÁGÜGYI KÖZLÖNY 1948 57. ÉVFOLYAM 1. SZÁM: 26. oldal. Dr Szibenliszt Henrik.
- IHAROSI PLÉBÁNIA HALOTTI ANYAKÖNYV INKE 1887: 7. sorszám alatt Szibenliszt János.
- S. KOVÁCS I. 2001: Pásztorművészet. In: Kapitány O. és Imrő J. (szerk.): Somogy megye népművészete. - Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár, 329-372.
- KAPOSVÁRI MAGYAR KIRÁLYI ÁLLAMI FŐGIMNÁZIUM EMLÉKKÖNYVE 1812-1912. 1913: A kaposvári állami főgimnázium százados emlékünnepe 1912. november 5-én. - Szabó Lipót Könyvsajtója.
- KEMPELEN B. 1911: Magyar nemes családok. - 9-10. kötet. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest.
- KÓSA KÁROLY HONLAPJA: Jász-Nagykun-Szolnok megyei és kárpát-medencei „böngészet” SZOLNOKI DIADAL 1849. március 5.-én. Az 1849. január 22-én és március 5-én vívott szolnoki ütközet hősei (szemelvények a teljesség igénye nélkül) Szibenliszt János.- Forrás: Gracza Gy. Budapest 1894-98. kosakarlo.hu/adattar/1849/honved.html 2020.01.10.
- MANGA J. 1980: Kanászbalta, kondásbalta. In: Magyar Néprajzi Lexikon III. (főszerk.: Ortutay Gyula) - Akadémiai Kiadó, Budapest: 18-20.
- MAGYARORSZÁG TISZTI CÍM- ÉS NÉVTÁRA 1903: 22. évfolyam 795. oldal. Szibenliszt Béla.
- MAGYARORSZÁG TISZTI CÍM- ÉS NÉVTÁRA 1918: 37. évfolyam 472. oldal. Dr. Szibenliszt Henrik.
- MAGYARORSZÁG TISZTI CÍM- ÉS NÉVTÁRA 1936: 44. évfolyam 390. oldal. Dr. Szibenliszt Henrik.
- MALONYAY D. 1911: A magyar nép művészete. III. kötet. - Franklin Társulat, Budapest.
- NAGY I. 1860: Magyarország Családai címerekkel és nemzedéki táblákkal „B”. – Kiadja Ráth Mór Budapest.
- PUSKÁS B. 2001: Temetők üzenete. Várda.- Kaposvári Nyomda Kft. Kaposvár.
- SZIBENLISZT B. 1924: Séta Szigetvár Körül. - Kiadja: a „Zrínyi Miklós Múzeum Egyesület Szigetvár” „Új Délsomogy Könyvnyomda” Szigetvár.
- TAKÁTS GY. 1986: Somogyi pásztorkodás - Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága, Kaposvár.
- TÁLASI I. 1939: A bakonyi pásztorkodás - Etnographia 50. évfolyam: 33-34.